

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ДУНЕЦЬ Василь Богданович

УДК 321.7:008(438+477)

**РОЗВИТОК ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
СУЧАСНОЇ МОЛОДІ
(НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНИ)**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології та державного управління Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, доцент
Мельник Валерія Валеріївна,
Донбаський державний
педагогічний університет,
кафедра філософії, соціально-політичних
і правових наук, професор.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Рудакевич Олег Михайлович,
Тернопільський національний
економічний університет,
кафедра філософії та політології, професор;

кандидат політичних наук, доцент
Климкова Ірина Ігорівна,
Міжрегіональна Академія управління
персоналом, Українсько-Арабський інститут
міжнародних відносин та лінгвістики
імені Аверроеса, кафедра політології, доцент.

Захист відбудеться 17 березня 2016 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 16 лютого 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Я. Волянюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Суспільно-політичні перетворення у Центрально-Східній Європі кінця 1980-х – початку 1990-х років започаткували нову хвилю демократизації. Динаміка та характер трансформаційних змін залежали у кожному випадку від конкретних політичних, економічних, культурних й навіть ментальних умов, притаманних суспільствам цього регіону. До країн, які стали на шлях переходу до демократії належать Республіка Польща (далі – Польща) та Україна, досвід яких часто наводиться для порівняння у сучасних політичних дослідженнях та потребує постійного моніторингу.

У географічно сусідній з Україною Польщі започатковано унікальні політичні механізми і стратегії поширення нових суспільно-політичних цінностей. Тут, зокрема, використано Круглий стіл як елемент договірної демократії еліт і проведення еволюційних змін; з'явилася профспілка «Солідарність» як альтернативна, опозиційна політична сила з високим рівнем суспільної підтримки й довіри; засновано авторитетну газету «Виборча», яка виконувала просвітницьку роль, формувала громадську демократичну позицію; зрештою керівні посади у виробничих, наукових та культурних закладах країни обійняла добре освічена в традиціях демократизму опозиційна еліта.

Україна також мала унікальні стартові можливості для подальшого демократичного розвитку, диспонувала виробничим, технічним та кадровим потенціалом, а її економічні можливості, за численними фаховими оцінками, були вдвічі спроможнішими за польські. Водночас країна, інтегрована в радянський господарський комплекс, залишалася значною мірою залежною від зовнішніх обставин. Зі здобуттям самостійності управлінські та політико-владні структури залишалися зосереджені у колах колишньої партійної номенклатури. Відсутність сильної опозиції, як і прийнятої стратегії альтернативного напряму розвитку держави, сповільнювало процеси демократичних перетворень і неоднозначно вплинуло на політико-культурне життя суспільства.

Подальше розходження у підходах до становлення консолідованої демократії у двох країнах – історично близьких та, одночасно, розділених окремими трагічними суперечностями минулого – дозволяють стверджувати, що їх політичний розвиток відбувається відносно різними, а інколи й принципово відмінними шляхами. Пояснити такі розбіжності можна, серед іншого, і крізь призму характеристик політичної культури. Дослідження останніх видається винятково актуальним у контексті посилення євроінтеграційних прагнень українських громадян, їх зближення з європейськими народами, в тому числі й польським. Осмислення політико-культурних особливостей поєднує не тільки розвиток концепту про культурний та генетичний код народів, але й сучасні підходи до трактування їх суспільно-політичних орієнтирів, що формувалися в конкретно-історичних умовах.

Перспектива продовження політичної модернізації і Польщі, і України суттєво залежить від сучасної молоді, рівня розвитку їх політичних культур та культур політичної участі. Це покоління людей, які народилися й виховувалися

вже в умовах становлення та розвитку демократії та які не асоціюють себе з політико-ідеологічними орієнтаціями комуністичної епохи. Однак, на сучасному етапі розвитку наукового знання про сутність та значення політичної культури молоді, все ж залишаються нез'ясованими питання підтвердження або спростування проблем аполітичності української молоді як загрози утвердження демократії та адекватності її політичної культури сьогоденним викликам демократії. Все більш актуальним видається проведення дослідження шляхом зіставлення політичної культури молодого покоління українців з їх ровесниками у Польщі, що дозволить розширити сучасні політологічні уявлення про тенденції і закономірності демократичного транзиту у Центральній-Східній Європі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження пов'язаний із комплексною науковою темою кафедри політології та державного управління «Проблема громадянського суспільства та його розвиток в Україні», що входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт НПУ імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук», затверджений Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 23 грудня 2010 р.). Тема дисертації затверджена (протокол № 6 від 30 січня 2014 р.) та уточнена (протокол № 7 від 24 лютого 2015 р.) на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова.

Метою дослідження є аналіз особливостей розвитку політичних культур сучасної польської та української молоді в умовах становлення та утвердження демократії; визначення напрямів розвитку демократичної політичної культури української молоді на шляху її зближення з європейськими політичними орієнтирами.

Для реалізації вказаної мети поставлено такі **завдання**:

- визначити концептуально-понятійне поле дослідження політичної культури;
- охарактеризувати молодь як політико-культурну спільноту та з'ясувати сутність поняття «політична культура молоді»;
- обґрунтувати методологічні засади дослідження демократичного розвитку політичної культури сучасної молоді;
- проаналізувати історичні передумови формування політичних культур польського та українського суспільств;
- дослідити та порівняти структурні компоненти, а також тенденції розвитку політичних культур сучасної польської та української молоді;
- на основі аналізу українських суспільно-політичних реалій після акцій протесту на Майдані 2013–2014 рр. окреслити перспективні напрями розвитку політичної культури української молоді в умовах європейської інтеграції;
- розкрити роль новітніх і традиційних інститутів політичної соціалізації у процесі формування демократичної політичної культури української молоді;

- з'ясувати вплив громадянської освіти на формування навичок міжкультурного діалогу та становлення демократичної політичної культури української молоді.

Об'єктом дослідження є політична культура сучасних перехідних суспільств.

Предметом дослідження є розвиток політичної культури сучасної молоді в умовах демократичних перетворень Польщі та України.

Методологічну основу дослідження становить комплекс методологічних підходів, методів і принципів пізнання, які всебічно у міждисциплінарному та власне політологічному зрізі розкривають змістове наповнення політичної культури молоді.

У дисертації використано політико-культурний підхід до пояснення політичної дійсності, розвитку політичної системи. Структурно-функціональний підхід дав змогу розглянути політичну культуру зі погляду декількох функціонально взаємозалежних компонентів. У межах аксіологічного підходу з'ясовано сутність й ціннісну наповненість демократичної політичної культури. Застосування історичного підходу дозволило дослідити динаміку вироблення моделі політичної культури суспільства крізь призму еволюційного і революційного поступу. За допомогою цивілізаційного підходу розкрито потенціал зближення та розходження політико-культурного життя суспільств. Порівняльний підхід □ визначальний для дослідження □ дозволив зіставити та проаналізувати елементи політичної культури суспільств, а також вибраних її носіїв. Загалом же залучення на усіх етапах дослідження діалектичного підходу показало розвиток політичної культури як середовища єдності та боротьби суперечливих ціннісно-політичних орієнтацій.

Комплекс методів дослідження складають загальнофілософські, загальнонаукові й спеціальнонаукові. Зокрема використовувалися такі як герменевтичний, історико-логічний, компаративний, структурно-функціональний, соціологічний методи, а також методи синтезу, контент-аналізу та емпіричних досліджень. Повнота та наукова обґрунтованість виражені дотриманням принципів об'єктивності, цілісності, історизму, поєднання теорії та практики.

Емпіричною базою дисертаційної роботи є дані соціологічних досліджень проведених у Польщі (Центром досліджень громадської думки, окремими науково-дослідними та університетськими осередками) та в Україні (Інститутом соціології НАН України, Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та іншими організаціями). Висновки дослідження також ґрунтуються на включених спостереженнях дисертанта під час навчання в магістратурі у Польщі (Опольський університет, 2010–2012 рр.), стажування у нижній палаті польського парламенту – Сеймі (з квітня по липень 2013 р.), поїздки до Швеції з метою вивчення політичного досвіду в рамках програми Благодійного фонду Богдана Гаврилишина «Молодь змінить Україну» (березень 2015 р.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у спробі дослідження особливостей розвитку політичних культур сучасної польської та української молоді в умовах демократизаційних та інтеграційних процесів. У дисертації сформульовано окремі положення, які розширюють окреслені напрями вітчизняної політичної науки, розвивають наукові положення вчених Польщі, поглиблюють сучасні уявлення про політичні цінності, молодіжний світогляд та його вплив на політичне життя суспільства.

Вперше:

- у ході дослідження особливостей політичних культур сучасної польської та української молоді з'ясовано подібні та розбіжні ознаки між ними. Доведено, що їх схожість (у моделі політичної поведінки, рівні політичної зацікавленості, а також політичних орієнтаціях) є результатом впливу масової культури, зокрема, популярної культури західних цивілізацій і європейського континенту. Водночас відмінності у ціннісно-нормативній системі, ставленні до політичної влади походять з історичних особливостей політичного розвитку цих народів;

- визначено функціональні та дисфункціональні елементи політичної культури сучасної молоді, які впливають на можливості розвитку демократичного політичного режиму. Встановлено, що засвоєння демократичних цінностей, здатність розпізнавати політичну інформацію в різних джерелах, орієнтація на демократичні зміни, критичний аналіз функціонування політичних інститутів, а також мобілізаційний потенціал у випадках порушення прав молоді сприяють утвердженню демократії. Дисфункціональними ж елементами політичної культури молоді названо низький рівень політичних знань, мінливість ціннісно-нормативної системи, фрагментарність політичного мислення, недовіра обраним представникам влади, ігнорування доступних форм політичної і громадянської участі;

- на основі напрацювань українських і польських вчених запропоновано змістову наповненість чотирьохкомпонентної методологічної схеми дослідження політичної культури (пізнавальний, ціннісний, оцінно-афективний, поведінковий компоненти), що закладає можливість порівняльного аналізу; вітчизняний науковий дискурс доповнено концептуальними положеннями і методологічними пропозиціями інтерпретації феномену політичної культури, які розроблені польськими вченими (ЯҐарліцьким, ВҐМаркевичем, ФҐРишкою, СҐРуссоцьким та іншими).

Отримали подальшого розвитку:

- наукові підходи щодо розробки та впровадження напрямів розвитку політичної культури сучасної української молоді як демократичної, з урахуванням європейського, зокрема й польського досвіду. У цьому контексті обґрунтовано значення розвитку цінностей, які внутрішньо консолідують українське суспільство, поглиблення знань історичного минулого, збереження патріотичних засад та національної самобутності, формування основ політичної відповідальності, пізнання європейських політичних традицій;

- обґрунтування понятійно-категоріального апарату дослідження політичної культури молоді. Визначено змістові відмінності понять «молодіжна політична культура» та «політична культура молоді». Перша категорія пов'язана з особливостями молоді як соціально-демографічної групи (невеликий життєвий досвід, значний радикалізм, спонтанність дій та подібне). Друга – зі статусом молоді як суб'єкта політики. У цьому понятті відображаються політичні погляди та переконання молоді, які закладають підвалини майбутнього політичного розвитку країни, але, водночас, не завжди презентовані у повному обсязі, нерідко запозичені від інших соціально-демографічних груп. З'ясовано також, що відмінності у словотворенні цих термінів походять і з неоднозначності перекладу з іноземних мов;

- дослідження нових комунікативних технологій – мережі Інтернет (зокрема, соціальних мереж), яка постала впливовим інститутом політичної соціалізації молоді. Обґрунтовано, що простір віртуальної реальності значною мірою визначає політичну свідомість сучасної молоді. Такий вплив здатний формувати не тільки демократичну, але й недемократичну позицію, що спричинено розповсюдженням різних ідеологій та віртуальних псевдоісторій чи утопій. Встановлено, що в сучасному інформаційному суспільстві специфічний потенціал політичної соціалізації складають зростаючі можливості перебування молоді закордоном з метою навчання, стажування в органах державної влади, вивчення іноземних мов, обміну громадсько-політичним досвідом і подібне.

Поглиблено:

- політологічні підходи до дослідження розвитку політичних культур польського та українського суспільств, а також виявлено історичні чинники, що заклали основи їх сьгоднішніх типів. Встановлено, що серед таких детермінант для польського суспільства є внутрішній консенсус у мові, релігії, етнічному складі населення, зовнішньополітичних орієнтаціях, але водночас неоднорідність внутрішньополітичних поглядів. Для українського ж суспільства характерною за усіма цими критеріями є багатоманітність та фрагментарність;

- положення про вплив громадянської освіти на формування демократичної політичної культури, обґрунтування її як комплексної системи знань, що загалом спрямована на підготовку громадянина до здійснення активної участі в громадсько-політичному житті. Актуалізовано необхідність впровадження та реалізації комплексної системи громадянської освіти в Україні, спираючись на кращі західні зразки та емоційно-вольовий діяльнісний підхід.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні особливостей розвитку політичних культур сучасної польської та української молоді в умовах поширення демократичних та інтеграційних прагнень, визначенні шляхів політичної соціалізації української молоді у контексті її зближення з європейськими політичними орієнтирами. Основні положення дисертації актуалізують напрям порівняльних наукових розвідок політичної культури та будуть корисними для вчених-компаративістів.

Розроблена компонентна методологічна схема може бути використана для подальших досліджень політичної культури на прикладі різних її носіїв.

Сформульовані у дисертації висновки дають змогу органам державної влади, політичним партіям, громадським організаціям, науковим та освітнім закладам розробляти пропозиції щодо: удосконалення напрямів молодіжної політики; оптимізації державних й місцевих програм підтримки молоді, а також програм її національно-патріотичного виховання; впровадження комплексної системи громадянської освіти в Україні. Теоретичний матеріал може застосовуватися під час підготовки навчальних курсів з політології та спеціальних курсів з проблематики політичної культури, крос-культурних досліджень, громадянської освіти, європейських студій. Концептуальні та методологічні положення дисертаційної роботи можуть також послужити джерелом для написання методичних рекомендацій, навчальних підручників, посібників з політичних та інших соціально-гуманітарних наук.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертації обговорювалися на кафедрі політичних наук, кафедрі політології та державного управління Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, а також представлялися для дискусії під час науково-практичних конференцій, зокрема наукової конференції «Нові стратегії на нове століття. Границі та можливості регіональної й глобальної інтеграцій» (Польща, Краків, 19–20 квітня 2012 р.), Міжнародної конференції «Системні стратегії навчання обдарованих дітей на шляху до освіти майбутнього» (Польща, Варшава, 19–20 жовтня 2012 р.), 8-ого Міжнародного симпозіуму «Проблеми інтеграції науково-освітнього, інтелектуального потенціалу в державотворчому процесі» (Тернопіль, 12–14 червня 2013 р.), Міжнародної конференції «Наука на пострадянському просторі: історія, перспективи і сучасність» (Донецьк, 17 серпня 2013 р.), Міжнародної наукової конференції «Українська еліта як чинник цивілізаційного поступу українства» (Київ, 24 жовтня 2013 р.), Міжнародної науково-практичної конференції «Політика і духовність в умовах глобальних викликів» (Київ, 2–3 квітня 2014 р.), Міжнародної наукової конференції «Дні науки філософського факультету – 2014» (Київ, 15–16 квітня 2014 р.), I (V)-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Ціннісний вимір політичної діяльності: західно-східний вектор сучасної української політики» (Херсон, 26–27 червня 2014 р.), Міжнародної конференції «Духовна поліфонія Європи» (Польща, Ольштин, 2 грудня 2014 р.), Методологічного семінару «Громадянськість української молоді: виклики, здобутки, перспективи» (Київ, 2 квітня 2015 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 13 наукових праць, із них 6 статей у фахових виданнях з політичних наук (в тому числі 1 – у закордонному виданні), 3 – в інших наукових виданнях (з яких 1 – у закордонному виданні), 4 тези доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять по три підрозділи, висновків, списку

використаних джерел (294 позиції), двох додатків. Обсяг роботи становить 239 сторінок, з якого основна частина – 197 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У «Вступі» обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання, сформульовано об'єкт та предмет, окреслюється теоретико-методологічна основа, пояснюється наукова новизна, а також теоретичне і практичне значення, подані відомості про результати апробації положень дисертаційного дослідження, його структуру та обсяг.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади дослідження політичної культури молоді: наукові підходи польських та українських вчених» – здійснюється аналіз концептуальних основ політичної культури, досліджуються політико-культурні особливості молоді та опрацьовується відповідна методологія дослідження. Увиразнюється внесок українських і польських вчених у відповідні наукові напрацювання.

У підрозділі 1.1. – «Концептуально-понятійне поле у дослідженнях політичної культури» – з'ясовано, що у польській науковій думці термін «політична культура» використовувався ще на поч. ХХ ст. Ю. Мілевським та Ю. Шеменським, однак не був розкритим у емпіричних дослідженнях. У 1970-80-х роках тамтешніми науковцями (К. Біскупський, Є. Вятр, Ю. Конджельський, В. Маркевич, К. Опалка, Ф. Ришка, С. Руссоцький, М. Соболевський, а також інші) видано низку ґрунтовних праць, проведено теоретико-емпіричні дослідження тогочасної політичної культури вибраних носіїв (Я. Гарліцький, Г. Новацький і К. Янік). Різноманітні аспекти цієї проблематики розкрито й у працях З. Блока, З. Косижа, Е. Млиньца, Ч. Мойшевича, Т. Філіпяка, В. Шевчака та інших.

Одними з перших здійснили спроби пояснити суть політичної культури в українській науковій думці М. Грушевський, В. Липинський, І. Лисяк-Рудницький. За період незалежної України з'явилася низка праць, які вже стали основоположними в теоретико-методологічних підходах з проблематики, передусім авторства В. Андрущенка, О. Бабкіної, В. Бебика, І. Варзаря, К. Ващенка, М. Головатого, В. Горбатенка, М. Дмитренка, В. Корнієнка, В. Лісового, Л. Нагорної, В. Нагорного, О. Новакової, М. Остапенко, І. Поліщука, В. Ребкала, О. Рудакевича, С. Рябова, Ю. Шайгородського та багатьох інших. Взаємозв'язок політичної культури з історичними та сучасними процесами розкрито у працях В. Бурдяк, І. Климкової, А. Колодій, В. Мельник, М. Михальченка, Т. Пояркової, Н. Ротар, П. Саса, Г. Сашук.

Увиразнюються методологічні підходи інтерпретації політичної культури, які використовуються в польській та українській наукових спільнотах: конвергентний, структурно-функціональний, історичний, інституційний, діяльнісний та інші. Virізняється також вузький напрям, який спирається на психологічний підхід, доповнений елементами аксіологічного (цінностями) та біхевіорального (поведінкового). Натомість рамки широкого

трактування цього феномену включають й аналіз політичних інституцій, правових норм, моралі, політичних механізмів і подібного. Зазначено, що польські науковці частіше звертаються до вузької інтерпретації феномену політичної культури, тоді як українські – до широкої.

У підрозділі 1.2. – «Молодь як політико-культурна спільнота та предмет політологічного аналізу» – йдеться про молодь як категорію наукового дослідження, міждисциплінарного і власне політологічного аналізу. Проблематика розкривається із вивченням праць закордонних (М. Карвата, В. Лісовського, К. Маннгайма, В. Мілянського, Г. Новацького) та українських (О. Балакіревої, В. Бебика, К. Богомаза, В. Вашкевича, М. Головатого, Ю. Тарабукіна) вчених. Проаналізовано ознаки молоді, за якими вона вирізняється в окрему соціально-демографічну групу: вік, рівень фізіологічної зрілості, стан психічного розвитку, життєві потреби, цінності, а також соціальний, економічний та політичний статуси. У категоріях групи молодь розглядається і як покоління, критеріями якого визначено спільний час народження, виховання в подібних суспільно-політичних умовах і найважливіше – співпереживання історично значущої події (подій), що формує свідомість, відмінну від інших поколінь. Визначено, що молодь постає як суб'єкт політичної культури – творець нових політико-культурних цінностей; як носій політичної культури – забезпечує міжпоколіннєву передачу політичних традицій; як об'єкт політичної культури – піддається соціалізуючому політичному впливу з боку домінантних соціальних груп.

З'ясовано риси сучасної польської (покоління «89») та української («ровесники України») молоді. Станом на початок 2014 р. питома вага молоді згідно зі статистичними даними у віці 20–24 років у соціальній структурі обох суспільств становила близько 7 %. Це покоління прагматиків, максималістів, добре освічених, вільних молодих людей, яких об'єднує народження та виховання в умовах становлення та розвитку демократії. Масова культура та процеси глобалізації спричинилися до того, що ці молоді люди за стилем життя, ієрархією цінностей більше подібні між собою, ніж із відповідно старшими поколіннями власних соціумів. В історичних питаннях польсько-українських відносин вони не так часто як попередні покоління бачать взаємну вину, оскільки сприймають суспільну реальність з перспективи майбутнього, а не конфліктів минулого.

У підрозділі 1.3. – «Методологія дослідження розвитку політичної культури молоді» – обґрунтовується, що серед множини наукових підходів до осмислення тенденцій формування демократичної політичної культури сучасної молоді вирізняється порівняльний, який поєднує низку методів, технік, прийомів пізнання відповідних структурних елементів, ознак, закономірностей.

Модифіковано чотирьохкомпонентну методологічну схему політичної культури, яку запропонував та емпірично застосував під час дослідження політичної культури студентської молоді польський науковець Я. Гарліцький наприкінці 1980-х років. У межах кожного зі компонентів, спираючись також на праці українських вчених (Є. Головахи, Л. Нагорної, Ю. Пахомова та інших)

подано підсфери – ключові запитання, які одночасно становлять критерії порівняння. У пізнавальному компоненті виокремлено такі підсфери: 1) зацікавленість політикою та політичні знання (показник політичної компетентності); 2) зацікавленість та знання історії власної країни (показник історичної компетентності); 3) канали надходження інформації про політику та історію. У ціннісному: 1) ієрархію життєвих цінностей; 2) бажану форму політичного режиму (показник політичної спрямованості); 3) політичну ідеологію (показник прихильності ідейним течіям суспільно-політичного розвитку); 4) електоральні уподобання (показник балансу політичних сил); 5) патріотизм (показник національної гордості); 6) зовнішньополітичні орієнтації. В оцінно-афективному: 1) здатність вплинути на перебіг власного життя, хід політичних подій та процес прийняття політичних рішень (показник політичної ефективності); 2) оцінку функціонування актуальної моделі політичного режиму та стану політичної сфери загалом; 3) ставлення до основних інститутів державної влади та політичних діячів (показник політичної довіри). У поведінковому: 1) виборчу явку (показник електоральної активності); 2) участь в громадсько-політичній діяльності; 3) участь в акціях спротиву.

Відзначається, що у процесі дослідження політичної культури слід враховувати суб'єктивний (декларативний) та об'єктивний (діяльнісний) рівень, оскільки висловлені людьми позиції не завжди збігаються з діями. Подається спосіб оцінювання політичної культури як визначення її функціональних та дисфункціональних елементів стосовно політичної системи (ЯГарлицький).

У другому розділі – «Політична культура молоді у Польщі та Україні: історичний і сучасний виміри» – проводиться дослідження та зіставлення особливостей і тенденцій розвитку політичних культур польського та українського суспільств в історичній ретроспективі, а також їх проявів у сучасному молодіжному сегменті.

Підрозділі 2.1. – «Історичні передумови формування політичних культур польського та українського суспільств» – присвячений аналізу історичних подій, які вплинули на тип політичних культур поляків та українців.

Описано, що основи політичної культури поляків були закладені на ґрунті національного, культурного та релігійного плюралізму періоду шляхетської демократії (XVI–XVIII ст.). Зі завершенням Другої світової війни формується вже відносно однорідне за етнічним складом, мовою, а також релігією суспільство, у якому все-таки зберігається політична багатоманітність. Глибоке коріння політичної традиції поляків відображає назва сучасної держави як III Річ Посполита – спадкоємниця двох попередніх державних утворень. Підкреслюється виняткова роль римо-католицької церкви у консолідації поляків, яка культивувала демократичні цінності, а також сформувала опори національної свідомості. Обґрунтовується, що період «Солідарності» мав визначальний вплив на кшталт сучасної політичної культури поляків, коли вони продемонстрували зразок активної політичної участі, вміння досягати політичних компромісів у справах національної значущості. Подальший перебіг

політичних процесів у III Речі Посполитій засвідчив схильність поляків до конфронтацій у внутрішньополітичних справах.

Політична культура українців також формувалася на ґрунті плюралістичних тенденцій, але пов'язаних з тривалою бездержавністю, територіальною роздробленістю та домінуючим культурним впливом держав-колонізаторів, що в цілому гальмувало та фрагментувало процес її розвитку. Поліетнічність, наявність культурного та релігійного плюралізму, які характерні для сучасного українського суспільства, відображаються у суперечливих внутрішньо- та зовнішньополітичних орієнтаціях. Підкреслюються трансформаційні зміни політичної культури українців у напрямі демократичності, які стали можливими після Помаранчевої революції та Революції гідності. Зокрема після останньої, в суспільстві активізувалися процеси внутрішньої консолідації.

У підрозділі 2.2. – «Структурний вимір політичної культури на прикладі сучасної польської та української молоді» – на основі аналізу соціологічного матеріалу досліджено змістове наповнення окремих складових частин політичних культур польської та української молоді.

З'ясовано, що сучасні молоді поляки та українці не є ані повністю аполітичними, ані політично обізнаними (у сенсі пізнання сутності політичних явищ та процесів). Загалом все менше молодих людей системно слідує за основними суспільно-політичними подіями. Відзначається, що їх політична активність має здебільшого інформаційно-комунікативний характер і зосереджена на новинах суспільно-політичного змісту, про які вони дізнаються з Інтернету та телебачення, і значно меншою мірою у ході навчального процесу чи громадської роботи. Вони переважно володіють загальними фактами з історії своєї країни, але їм важко розкрити сутність певних подій. Задекларовані позиції у середовищі як польської, так і української молоді часто відрізняються від тих, що вони дотримуються у повсякденному житті; відчутною є відмінність між їх бажаними та реальними ідеалами, цінностями, орієнтирами. Відсутність чіткої громадянської позиції впливає на змінність їх електоральних преференцій, допускає підтримку виборчим гаслам радикального чи популістського змісту. Недовіра чи критичне ставлення до політичних інститутів відображається у прагненні нових лідерів, створення нових політичних партій, громадських структур тощо. Встановлено, що високий рівень недовіри до існуючих політичних діячів є радше результатом діяльності останніх, а не проявом молодіжного абсентеїзму. Молодь і в Україні, і в Польщі охочіше долучається до короткострокових акцій, проектів аполітичного змісту, аніж, наприклад, йде голосувати на вибори чи системно бере участь у громадсько-політичному житті. Молоді люди схильні до вибіркової політичної участі, яка активізується, переростає у протестну чи навіть радикальну, коли суспільно-політичні процеси торкаються безпосередньо їх теперішнього або майбутнього життя. Наприклад, в акціях протесту 2013–2014 рр. в Україні серед усіх вікових груп, які брали участь, одну з найчисельніших склали особи

у віці 18–29 років – 6,0% (за даними Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва).

У підрозділі 2.3. – «Тенденції розвитку політичної культури молоді Польщі та України: порівняльна характеристика» – з'ясовано, що становлення демократії в Польщі та Україні не супроводжувалося повноцінним розвитком демократичної політичної культури молоді в цих країнах, водночас окремі елементи демократичності знайшли відображення у політичній свідомості та поведінці молодого покоління. Зокрема в їх аксіологічному змісті домінує цінність свободи, яку молодь трактує як свободу висловлювання, пересування, діяльності. Молоді меншою мірою властивий конформізм. Підтримуючи демократію як форму політичного режиму, молодь водночас незадоволена рівнем її функціонування, що переростає у політичну кризу чи депресію.

Обґрунтовується пряма залежність між рівнем зацікавленості політикою і ступенем політичної активності молоді. В обох країнах щороку зростає число тих, що не мають впевнених ідеологічних переконань, менше розуміють сутність демократії і завдання демократизації, не ідентифікують себе з визначеною політичною течією. Серед факторів, що впливають на політичну поведінку молоді – політичні події, що переживає суспільство як суб'єкт внутрішньої і зовнішньої політики. Наприклад, зростання політичної активності молоді відбулося в Польщі у 2010 р. на фоні Смоленської катастрофи, позачергових президентських та чергових місцевих виборів. В Україні такі ж тенденції спостерігалися у 2004 р. (Помаранчева революція) та 2013–2014 рр. (Революція гідності). З інтенсивністю цих подій відмічається прагнення молоді до політичного самовизначення, кристалізації власної політичної та громадянської позиції, прихильності окремим ідеологічним течіям. Виявлено також і суперечливі тенденції розвитку політичної культури. Наприклад, значна активність української молоді в акціях протесту під час Революції гідності вже не мала продовження на позачергових парламентських виборах 2014 р., коли лише кожна третя молода людина у віці 18–24 років прийшла проголосувати.

Загалом розвиток політичних культур польської та української молоді вказує на молодь як не повністю самостійний суб'єкт творення політики, чій спрямованість та перспективи розвитку залежатимуть від ставлення до них політичної еліти, а також тої політичної ролі у суспільстві, яку молодим людям будуть відводити представники старших поколінь.

Третій розділ – «Розвиток демократичної політичної культури української молоді на шляху зближення з європейськими політичними орієнтирами» – присвячений дослідженню напрямів формування політичної культури сучасної української молоді, шляхів її політичної соціалізації та набуття громадянсько-політичної компетентності.

У підрозділі 3.1. – «Напрями розвитку політичної культури у контексті нових суспільно-політичних реалій України та викликів європейської інтеграції» – аналізуються нові суспільно-політичні реалії, які склалися в Україні після Революції гідності та місце в них сучасної молоді. Звертається увага на нові виклики демократії, що стоять перед українським соціумом та

політикумом, а також зміни у внутрішній та зовнішній політиці держави у зв'язку з порушенням національної безпеки та територіальній цілісності.

Наголошується, що у таких умовах необхідним є піднесення рівня політичної культури всього суспільства й молоді зокрема. Відзначається, що питання розвитку політичної культури молоді порушувалося неодноразово ще зі здобуттям української незалежності, проте й сьогодні бракує визначеної стратегії здійснення відповідних кроків. Здійснюється спроба узагальнити та систематизувати ці напрями, враховуючи європейські прагнення України та ключовий принцип збереження власної культурної ідентичності та самобутності в середовищі постійних процесів глобалізації та регіональної інтеграції. Одним із напрямів визначено розвиток демократичної політичної культури, яка заснована на принципі «знаю і дію» у політичній сфері, базується на засадах політичної довіри, поваги і толерантного ставлення до інших політичних цінностей та ідеологій. Аксіологічний зміст суспільно-політичних перетворень мали б визначити цінності, що внутрішньо інтегрують українську молодь та формують консолідовану політичну культуру. Не менш вагомими відзначенні й напрями з формування патріотичних почуттів, зміцнення національної гордості молодих українців, пізнання історичних процесів, які створили актуальну суспільно-політичну дійсність. Серед іншого актуальними видаються напрями з мінімізації радикальних проявів молоді та засвоєння європейського політичного досвіду. Загалом розвиток політичної культури української молоді мав би формувати у неї таку якісну ознаку як політична відповідальність, засновану на принципах моральності.

У підрозділі 3.2. – «Роль новітніх і традиційних інститутів політичної соціалізації у формуванні демократичної політичної культури» – аналізуються умови та особливості політичної соціалізації молоді.

Наголошується на міжпоколінневому конфлікті цінностей, який виникає на ґрунті розбіжностей політичних поглядів дорослих (агентів соціалізації) і молоді (соціалізантами) і зводить до можливості традиційної системи політичної соціалізації. Наголошується, що такий традиційний інститут політичної соціалізації молоді як молодіжні організації політичної спрямованості втрачають актуальність, проте не втрачають значущості. Стверджується, що участь в їх діяльності – це формування громадянської відповідальності, а також робота в колективі людей, яких об'єднують спільні цілі; це можливість отримати досвід з вироблення компромісів у прийнятті рішень, пошуку харизматичного лідера, розвинути вміння до взаємної співпраці тощо.

Досліджується один із новітніх інститутів політичної соціалізації молоді та інструментів впливу на політичну культуру – всесвітня мережа Інтернет. Встановлено, що молодь як у Польщі, так і в Україні є найактивнішим її користувачем. Подаються дані досліджень польських науковців, які обґрунтовують, що Інтернет-користувачі, порівнюючи зі загалом суспільства, найбільше цікавляться політикою, більшість з них задоволені демократією і рівнем її функціонування та притримуються ліберальної позиції в економіці. Інтернет як засіб комунікації також сприяє пошуку осіб за політичними

інтересами, а у його просторі створюються дискусійні майданчики. Визначено, що Інтернет не лише мобілізує громадян на протести, але й через ресурси електронної демократії залучає їх до політичних процесів. У контексті глобальних інформаційних перетворень розкривається значущість закордонних подорожей молоді, під час яких відбуваються процеси соціалізації особи з іншим суспільними середовищами, а також політичної соціалізації з іншими політичними кон'юнктурами.

У підрозділі 3.3. – «Вплив громадянської освіти на розвиток навичок міжкультурного діалогу та демократичної політичної культури» – розмежовуються громадянська та політична освіти. Ці поняття, галузі наук, системи знань часто ототожнюються або поглинаються одна одною. Встановлено, що громадянська освіта спрямована на формування компетентного та критично мислячого громадянина, здатного до життя в умовах демократії. Водночас політична освіта забезпечує передачу політичних знань. До неї звертаються як в демократичних, так і недемократичних країнах, зокрема і для пропаганди панівної політичної ідеології.

Аналізується досвід європейських країн у впровадженні системи громадянської освіти та її реалізації. Звертається увага, що до цього процесу залучається велика кількість суб'єктів: державні органи, освітні установи, громадські організації та інші зацікавлені інституції. Обґрунтовується, що реалізація громадянської освіти з використанням емоційно-вольового діяльнісного підходу навчає молодь практичної демократії, зокрема залучення її до участі у вирішенні локальних справ.

Відзначається, що в Україні існують значні теоретичні напрацювання та певні практичні зрушення у сфері громадянської освіти. Про це засвідчують три концепції громадянської освіти, які розроблені колективами науковців у різний час, але які так і не реалізувалися на загальнодержавному рівні. З'ясовано, що навчальний потенціал громадянської освіти спрямований на формування громадянина, який би толерантно ставився до інших культурних цінностей і надбань, уникаючи антагонізмів та гострих протистоянь. Наголошується, що здобуття громадянської освіти сприяє також уникнення маніпулятивного впливу, розвитку критично-аналітичних вмінь. Ці якісні основи демократичної політичної культури громадянина необхідні молодій людині для повноцінного життя в сучасному глобалізованому світі, інформаційному суспільстві, для активної і свідомої участі в громадсько-політичній сфері.

ВИСНОВКИ

Узагальнення одержаних результатів аналізу політичних культур сучасної польської та української молоді дозволило сформулювати такі висновки.

Виникнення численних теоретико-методологічних підходів до осмислення сутності, наповнення, функцій, динаміки політичної культури свідчить про значний науково-практичний потенціал цього поняття і концепцій для пояснення та прогнозування розвитку політичної системи, політичних

процесів й відносин у суспільстві. У такій множині поглядів адекватним до предмету цього дослідження є трактування політичної культури як сукупності політичних знань та цінностей, на підставі яких індивідом формуються політичні орієнтації, оціночні судження стосовно політичної системи, виражаються зразки політичної поведінки. Політична культура ґрунтується на обміні політичним досвідом між поколіннями, а тому становить історично обумовлену форму політичного розвитку суспільства, у якому важливу роль відіграє молодіжний сегмент.

Обґрунтовано, що в соціальній стратифікації суспільства, з огляду на низку ознак, молодь виокремлюється у відносно велику групу, суб'єкт й об'єкт політики. Незалежно від рівня політичної свідомості та політичної компетентності, молоді люди становлять динамічну силу, що легко піддається ідеологічній мобілізації, політичним маніпуляціям, популістському впливу. Водночас надмірна схильність до радикальних, спонтанних дій, нестабільність поведінки, формують політико-культурну своєрідність молоді. Молодіжні ціннісно-політичні орієнтації і політична поведінка за багатьма ознаками подібні до суспільних, проте в деяких аспектах відрізняються, що й відображається у політичній культурі молоді як специфічній субкультурі.

Для визначення тенденцій розвитку демократичних цінностей запропоновано проведення порівняльного дослідження політичної культури на прикладі молодих поляків та українців (як поколінь вже повноправних громадян, які народилися та виховувалися в умовах становлення та утвердження демократії) розроблено відповідну методологічну схему. Суть останньої полягає у тому, що політична культура розглядається крізь призму чотирьох функціонально взаємозалежних компонентів: пізнавального, ціннісного, оцінно-афективного та поведінкового. У межах кожного з них розкриваються політичні орієнтації, знання, схильність до певних політичних цінностей, оцінки політичних явищ та процесів, а також модель політичної поведінки обраних для дослідження носіїв.

Встановлено, що, незважаючи на близькість в культурі, мові, походженні, розвиток політичних культур польського та українського суспільств в історичній ретроспективі відбувався по-різному. Політична культура поляків формувалася нерозривно зі державницькою традицією, незначне переривання якої тільки зміцнило їх політико-культурну ідентичність та національну консолідованість. Водночас ці ж процеси для українців супроводжувалися постійними конфліктами у складі імперій, переважаючим впливом політико-культурних традицій окупаційних держав. Розбіжності історичного розвитку відобразилися у тому, що сучасна політична культура поляків характеризується демократичним плюралізмом поглядів, переважною однорідністю в ціннісно-нормативному вимірі, тоді як українців – відчутною фрагментарністю. У визначні моменти суспільно-політичного життя і поляки, і українці схильні проявляти як надмірну активність, так і пасивну політичну участь, тож за класичною типологією ці політичні культури близькі до піддансько-активістського типу.

З'ясовано елементи подібності та відмінності у політичних культурах польської та української молоді. Відзначається, що молоді поляки, передовсім, патріотичніше налаштовані, горді своєї національності, відкритіші, вірніші власним цілям і силам, критичніші у поглядах відносно державної влади. Молоді ж українці більше цікавляться політикою, відданіші ідеалам демократії та менш критичні до актуальних демократичних процесів, але недовірливіші до обраних представників народу та політичних інститутів. Політична участь молодих поляків та українців здебільшого надміру емоційна, часто неконвенціональна, балансує між крайніми полюсами активності й пасивності та залежить від значущості суспільно-політичних подій, які відбуваються на просторах їхніх країн. Піддансько-активістський тип політичної культури всього суспільства однаково відображається і у молодіжному середовищі, де ситуативна політична обізнаність співвідноситься зі ситуативною політичною участю. Переважна більшість молоді в обох країнах віддає перевагу демократичному політичному режиму над недемократичним, а у зовнішньополітичних орієнтаціях, на відміну від інших поколінь, чіткіше спрямована у проєвропейський вектор інтеграції.

Досліджено умови розвитку політичної культури сучасної української молоді після подій 2013–2014 рр., що сформували унікальні умови для повноцінного утвердження демократії, і одночасно увиразнили причини сповільнення політичної модернізації – економічну кризу, загрози суверенності та порушення територіальної цілісності. За таких обставин для сучасної української молоді, як потенційно майбутньої еліти, важливо формувати відкритий світогляд, пізнавати світовий політичний досвід, розвивати політичну культуру на ґрунті демократизації, політичної відповідальності громадян, об'єднання українського суспільства, збереження історичної та національної самобутності.

Відзначено можливості Інтернету як новітнього інституту політичної соціалізації молоді, що сприяють плюралізму думок та поглядів його користувачів шляхом створення платформ для вільних політичних дискусій (зокрема у просторі соціальних мереж), технологічного розширення інструментів для політичної мобілізації, залучення користувачів до громадсько-політичного життя. Ідеологічну ж кристалізацію політичних установок молоді, формування її громадянської позиції традиційно здатні забезпечити молодіжні організації громадсько-політичної спрямованості. Обґрунтовано необхідність освоювати та вивчати закордонні політичні практики, подорожувати в інші країни на навчання, стажування, наукові заходи та подібне.

Відмічено потенціал громадянської освіти, який у довгостроковій перспективі відповідає на виклики демократичних перетворень через формування громадянської та політичної компетентності молодих громадян, здатних не тільки ситуативно брати участь у політичних подіях, але й аналізувати і творити політику. У багатьох європейських країнах продуктивним є навчання громадянських вмінь та навичок шляхом залучення молоді до вирішення локальних справ, діяльності альтернативних молодіжних

представницьких органів. Відзначено, що громадянська освіта навчає глобальному, критичному, раціональному мисленню та сприйняттю політики, що життєво необхідно молодому громадянину в умовах поширення маніпулятивних технологій, популістських ідей, радикальних політичних практик, терористичних загроз, військових дій і подібного.

Розроблено низку положень рекомендаційного характеру щодо реформування відносин в Україні між державою, політиками, політичними партіями, з одного боку, та молоддю, з іншого. З метою налагодження стійкого діалогу політикам і громадським активістам варто безпосередньо звертатися до молоді; прописувати у політичних програмах чіткі позиції стосовно молодіжної проблематики; ініціювати створення нових громадсько-політичних об'єднань; проводити широку просвітницьку діяльність, політичний всеобуч із відновлення довіри у молоді до демократичних інститутів; заохочувати до спільного творення нової політичної дійсності. Доцільно поряд із офіційними сайтами Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування пристосовувати та поширювати відповідну інформацію для молодіжного сприйняття. Політичної волі та законодавчого урегулювання потребує й реалізація широкої системи громадянської освіти. Для розвитку критичного мислення доцільно запроваджувати відповідні навчальні дисципліни у плани підготовки молодих фахівців з усіх галузей знань. Перспективи ж політологічних досліджень вбачаються у подальшому пошуку ефективних прикладів і ціннісних орієнтирів у зарубіжному й українському досвіді розвитку демократичної політичної культури молоді.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Дунець В. Б. Політична культура молоді в польській науковій думці : теоретико-понятійний аналіз [Текст] / В. Б. Дунець // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : Зб. Наук. праць. — Київ : ІВЦ «Політехніка», 2013. — № 4 (20). — С. 14–18.

2. Дунець В. Б. Проблеми державної підтримки обдарованих дітей України [Текст] / В. Б. Дунець // Українознавчий альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; редкол.: М. П. Обушний (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Київський університет, 2013. — № 14. — С. 106–108.

3. Дунець В. Б. Избранные аспекты политической культуры современной молодежи в Украине [Текст] / В. Б. Дунець // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. — Курск : Редакция журнала научных публикаций аспирантов и докторантов, 2013. — № 12 (90). — С. 116–120.

4. Дунець В. Б. Особливості політичної культури сучасної молоді в демократичному суспільстві : приклад Польщі [Текст] / В. Б. Дунець // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені

М. П. Драгоманова. Сер. 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін / Відп. ред. О. В. Бабкіна. — К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. — Спецвипуск. — С. 294–299.

5. Дунець В. Б. Формування політичної культури молоді в Україні після подій Майдану 2013–2014 років [Текст] / В. Б. Дунець // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. — К. : ВІР УАН, 2014. — Випуск 86 (№ 7). — С. 326–330.

6. Дунець В. Б. Громадянська освіта в дії : закордонний досвід та перспективи для України [Текст] / В. Б. Дунець // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. — К. : ВІР УАН, 2015. — Випуск 99 (№ 7). — С. 328–332

Статті в інших наукових виданнях :

7. Dunets V. Elita a integracja : przypadek Ukrainy [Tekst] / V. Dunets // Nowe strategie na nowy wiek : granice i możliwości integracji regionalnych i globalnych : praca zbiorowa / red. nauk. Michał Chorośnicki, Janusz Józef Węc, Agnieszka Czubik, Aleksander Głogowski, Iwona Krzyżanowska-Skowronek, Agnieszka Nitszke, Ewa Szczepankiewicz-Rudzka, Marcin Tarnawski. — Kraków : Krakowska Oficyna Naukowa Tekst, 2013. — S. 193–201.

8. Дунець В. Місцеві вибори в Польщі та Україні. Порівняльний аналіз на прикладі 2010 року [Текст] / В. Дунець // «Польські студії» № 6 (Часопис «Дух і Літера» № 26) : Матеріали переможців VI конкурсу ім. Єжи Гедройця. — К. : Дух і Літера, 2013. — С. 159–180.

9. Дунець В. Демократична політична культура польського суспільства в історичній ретроспективі [Текст] / В. Дунець // Duchowa polifonia Europy = Духовна поліфонія Європи / pod red. : Sergiusza Terepishchyiego, Romana Kordonskyu'ego i Kamila Sygidusa. — Kijów : Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M. P. Dragomanowa w Kijowie, 2014. — S. 127–136.

Тези доповідей на наукових конференціях :

10. Дунець В. Б. Перспективи формування обдарованої еліти в сучасній Україні : політологічний аналіз [Текст] / В. Б. Дунець // Проблеми інтеграції науково-освітнього, інтелектуального потенціалу в державотворчому процесі : Збірник наукових праць VIII-го міжнародного симпозіуму Україна – Туреччина, 12–14 червня 2013 року / Відповідальний редактор Т. І. Рибак. — Тернопіль : Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2013. — С. 194–198.

11. Дунець В. Б. Майбутня еліта на прикладі Польщі : вимоги та очікування [Текст] / В. Б. Дунець // Наука на постсоветском пространстве : история, перспективы и современность : международная конференция. (г. Донецк, 17 августа 2013 г.). — Донецк : Научно-информационный центр «Знание», 2013. — С. 110–113.

12. Дунець В. Б. Молодіжні громадські організації – середовище формування політичної культури молоді [Текст] / В. Б. Дунець // Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2014»,

15–16 квітня 2014 р. : [матеріали доповідей та виступів] / ред. кол. : А.Є. Конверський [та ін.]. — К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. — Ч. 9. — С. 101–103.

13 Дунець В. Б. Патріотизм у політичній культурі польської молоді [Текст] / В. Б. Дунець // Ціннісний вимір політичної діяльності: західно-східний вектор сучасної української політики: Збірник наукових праць / Редколегія : Ю.М. Бардачов (голова), В. Ф. Цвих, Ф. Г. Семенченко та ін. — Херсон : вид-во ПП Вишемирський В. С., 2014. — С. 47–49.

АНОТАЦІЇ

Дунець В. Б. Розвиток демократичної політичної культури сучасної молоді (на прикладі Республіки Польща та України). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016.

У дисертації проводиться аналіз політичної культури польської та української молоді, яка народилася та виросла в умовах становлення демократії. Запропоновано чотирьохкомпонентну методологічну схему політичної культури молоді. В історичному ракурсі проаналізовано передумови формування політичних культур польського та українського народів та їх вплив на сучасну політичну культуру молоді. З'ясовано тип політичної культури польської та української молоді в сучасну добу, їх спільні та відмінні риси.

Розкриваються положення про напрями формування політичної культури української молоді в умовах новітніх суспільно-політичних реалій, в яких опинилася Україна після подій Майдану 2013–2014 рр. Досліджено вплив новітніх та традиційних інститутів політичної соціалізації, а також громадянської освіти на формування демократичної політичної культури української молоді.

Ключові слова: демократія, політична культура, демократична політична культура, молодь, політичні знання, політичні цінності, політична участь, політична соціалізація, політичний розвиток, громадянська освіта, політична освіта.

Дунець В. Б. Развитие демократической политической культуры современной молодежи (на примере Республики Польша и Украины). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

В диссертации проводится анализ политической культуры польской и украинской молодежи, которая родилась и выросла в условиях становления демократии. Предложено четырехкомпонентную методологическую схему

политической культуры молодежи. В историческом ракурсе проанализированы предпосылки формирования политических культур польского и украинского народов и их влияние на современную политическую культуру молодежи. Выяснено тип политической культуры польской и украинской молодежи в современную эпоху, их общие и различные черты.

Раскрываются положения о направлениях формирования политической культуры украинской молодежи в условиях новейших общественно-политических реалий, в которых оказалась Украина после событий Майдана 2013-2014 гг. Исследовано влияние новейших и традиционных институтов политической социализации, а также гражданского образования на формирование демократической политической культуры украинской молодежи.

Ключевые слова: демократия, политическая культура, демократическая политическая культура, молодежь, политические знания, политические ценности, политическое участие, политическая социализация, политическое развитие, гражданское образование, политическое образование.

Dunets V. Development of a Democratic Political Culture of Contemporary Youth (Case Study of the Republic of Poland and Ukraine). – Manuscript.

This dissertation is to obtain the academic degree of a Candidate of Political Sciences in specialty 23.00.03 – Political Culture and Ideology. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

The dissertation is dedicated to the research of the political cultures of contemporary Polish and Ukrainian youth. These are the young generations, who were born and grew up in a democracy after the fall of communism in Central and Eastern Europe, and who have no experience of living under a totalitarian regime.

The author defines the theoretical and methodological principles of the thesis, based primarily on the works of Polish and Ukrainian political and social scientists, as well as representatives of other schools of thought. The concept of political culture, which characterizes the approach represented by the Polish scientist J. Garlicki, relies on four criteria in researching the political norms, values, symbols, beliefs, attitudes and actions of the political culture of young people. These are their cognitive, axiological, evaluative-affective and behavioral components.

The author analyzes first the historical sources of the political cultures of Poles and Ukrainians. These people are quite similar in terms of culture, language and traditions, but in terms of political culture they prove to be somewhat different. The political culture of Poles appears more consensus-oriented, especially in regard to external politics. In contrast, the political culture of Ukrainians is marked by heterogeneity with regional differences in orientations and attitudes towards internal and external politics – the result of a long-term sovereignty and territorial dispersion under different states. Nevertheless, Poles and Ukrainians demonstrate a similar balance between active and passive political participation which changes similarly during times of political and social crises.

Analysis of the collected data indicates that the political cultures of contemporary young Poles and Ukrainians are closer than those of the respective older generations, as a result of the spread of mass culture and the impact of globalization. Following the classification of G. Almond and S. Verba, the author defines the political culture of young Poles and Ukrainians as a mixed subject-participant culture. They pay attention to politics if they see a personal interest or benefit. They are in favor of a democratic political system, but they are devoid of any sophisticated, political competence and their participation is mainly passive. Moreover, this is a pragmatic youth with no crystallized ideology. Young Poles are more proud to be citizens of their country; more critical towards democracy and less supportive of the current political regime than Ukrainians. The youngest generation of the latter is more concerned with politics, their attitude is more pro-democracy, but they have less trust in the institutions of government than young Poles.

With reference to the results of this comparison the author studies in detail the new social and political realities in Ukraine, as they emerged after the Maidan revolution 2013–2014, and formulates proposals for desirable directions of development political youth culture in Ukraine. These include: democratization, an increase in historical consciousness, the development of political competence and a higher degree of active political participation, based on democratic values, which can unite the country.

The author examines the role of the new agencies of political socialization, such as the Internet and social networks, in developing a democratic political culture of Ukrainian youth. These media outlets offer a forum for public debates, where the young actively participate. Youth organizations are still an important agency of personal political development, where the young can acquire skills of responsible citizenship. The political socialization of youth needs to embrace the knowledge of the political traditions and the values of other countries and incorporate them into Ukrainian society.

Civic education is a basic requirement for giving political competence to Ukrainian youth, understanding the core elements of the state and of citizens' rights and duties is the responsible foundation for political activity. The author emphasizes that the aim of civic education in contemporary society is not only to transmit certain knowledge, but also to develop critical thinking and rationale.

Key words: democracy, political culture, democratic political culture, youth, political knowledge, political values, political participation, political socialization, political development, civic education, political education.